

HATÁRON TÚLI MAGYAR OKTATÁSI TÁMOGATÁSOK ÉS HASZNOSULÁSUK 2006–2010 KÖZÖTT

ATANULMÁNY ÁTTEKINTÉST KÍVÁN ADNI arról, hogy a 2006. évi parlamenti választások után létrejött magyar kormányzat milyen oktatási támogatásokat juttatott a határon túli magyar közösségek számára. E támogatások mértékét és jellegét természetesen nagyobb, a mindenkori határon túli támogatások keretébe kell elhelyeznünk. Központi szakmai kérdésünk viszont az, a Magyarországról induló támogatások hogyan függnék össze a környező országok oktatásfinanszírozási gyakorlatával, az oktatási rendszerek egyéb sajátosságaival, illetve képesek-e valamiféle innovációt vinni a határon túli magyar nyelvű oktatási alrendszerekbe. Ugyanakkor azt is megvizsgáljuk, Magyarországon milyen mechanizmusok által hoznak döntéseket e támogatások odaítélése során. Tanulmányunk összegző értékelésében pedig következtetéseket fogalmazunk meg, állításainkat pedig összevetjük a korábbi ciklus oktatási támogatásairól szóló fejtegetéseinkkel is (*Papp 2006*).

Oktatási támogatások a határon túli magyar közösségekre fordított támogatások keretében

A 2006-os parlamenti választások után átalakult a határon túli magyar támogatásokat menedzselő kormányzati intézményrendszer. Szakértők szerint ez az átalakítás oly mértékben gyökeres volt, mintha az új kormány ellenzékéből került volna hatalmi helyzetbe (*Bárdi & Misovicz 2009; Horváth & Ríz 2006*). Megszüntették a Határon Túli Magyarok Hivatalát (HTMH), a Magyar Állandó Értekezletet, az Illyés Közalapítványt és felemás helyzetben hagyták a korábbi közel egy évtizedben az oktatási támogatásokban kulcsszerepet játszó Apáczai Közalapítványt is.¹ 2007 végén a kormányzat megszüntette az OKM ösztöndíjazásának lebonyolításában résztvevő ún. Agora Irodahálózatot is.² A HTMH-ba koncentrálódó feladatok zöme átkerült a Miniszterelnöki Hivatalban (MeH-ben) újonnan létrehozott Kisebbség- és Nemzetpolitikáért Felelős Szakállamtitkárság egyik főosztályához, a legnagyobb forráselosztó intézmény pedig a Szülőföld Alap lett, amelyet szintén az előbbi szak-

1 Érvényes kormányhatározat ellenére - 2218/2006. (XII. 12.) – az Alapítványt nem szüntették meg, és a következő években kisebb mértékben az OKM-től továbbra is kapott támogatást. 2007-ben és 2008-ban az Alapítvány még a korábbi, 2006-os Munkaerő-piaci Alapból származó bevételeiből kiírt pályázatokat gondozta, ugyanakkor 2008-ban újabb – a következő évben beérkező mintegy 233 millió forintos – forráshoz is jutott az MPA-tól. Így az Apáczai Közalapítvány jelenleg is működik, és Határtalanul! címmel, osztálykirándulások támogatásával, országos programot indított a határon túli magyar és a magyarországi diákok közötti személyes kapcsolatok kialakításának elősegítésére. Mivel a program közvetlen célcsoportját magyarországi intézmények képezik, tanulmányunkban e támogatással részletesebben nem foglalkozunk.

2 Ezzel kapcsolatosan egy 2010 elején született OKM-es dokumentum kifejti, hogy a megszüntetés teljesen nélkülözze a szakmaiságot, politikai okokból történt, és „a megszüntetést elsődlegesen Törzsök Erika, a MeH Nemzetpolitikai Szakállamtitkárságának »szakértője« nevéhez és munkásságához köthetjük” (*OKM 2010*).

államtitkárság felügyel. Az újonnan alakult Oktatási és Kulturális Minisztériumban viszont megmaradt egy, a határon túliak ügyével foglalkozó titkárság, amelynek forrásai azonban nagyságrendekkel kisebbek, mint a Miniszterelnökség alatt koncentrálódó pénzeszközök.

Ily módon egyfajta centralizációnak lehettünk szemtanúi. Ez egyrészt magába rejtegette a jobb kezelhetőség, hatékonyság lehetőségét, másrészt pedig – mint minden centralizáció – felveti a „periférikus részek” önállóságának, illetve kiszolgáltatottságának kérdését. Ez utóbbi kockázat egyaránt utal a „centrum” megnövekedett felelősségére, illetve a magyar közösségek politikai elitjeinek támogatás-befolyásoló képességére. Ha a szétszórható források zöme egy intézmény körül konstituálódik, akkor a szakmai illetékességgel is felvértezett határon túli magyar politikai elit elvekben könnyebb helyzetbe kerül, hiszen lobbi-tevékenységet csak egy helyen kell kifejeznie (és nem több minisztériumnál vagy egyéb szervezetnél).

Az intenzív szerkezeti átalakítás azonban nem járt, illetve nem járhatott együtt az ellátandó feladatok hasonló horderejű módosításával. Ez az oktatási támogatások terén még inkább szembeötlő, hiszen a határon túli magyar közösségek oktatási igényeinek Magyarországról megtámogatható szegmensei értelemszerűen nem függenek a magyarországi aktuálpolitikai eseményektől. Ráadásul olyan, jogszabályokban is rögzített támogatási programok is működtek, amelyeknek gyökeres megváltoztatása politikailag és szakmailag is kockázatos lehet. A magyar költségvetésből induló egyik legnagyobb – éves szinten mintegy 5 milliárd forintnyi – tétel a Kedvezménytörvény alapján például az úgynevezett oktatási-nevelési támogatás, amelynek esetleges megszüntetése nemcsak negatív nemzetpolitikai üzenetet generált volna, hanem valószínű kiváltotta volna a határon túli magyar politikusok ellenkezését is, ugyanis az összeg egy része működési-lebonyolítási költségek címén a kisebbségi érdekvédelmi szervezetekhez közeli intézményekhez kerül. Hasonlóképpen ciklusokon átívelő nagy projekt a Sapientia-Erdélyi Magyar Tudománygyetem (EMTE) is, amely éves szinten mintegy másfél milliárd forintba kerül a magyar költségvetés számára.

Ha összevetjük például a 2006-os és 2007-es határon túli magyar támogatások tartalmi szerkezetét, a feladat-átcsoportosításra épülő mozgástér szűkösségét állapíthatjuk meg: minél nagyobb volumenű egy költségvetési előirányzat, annál nagyobb valószínűséggel továbbél. A támogatáspolitikai megreformálásában érdekeltnek így kétfajta lehetőségük adódott: egyrészt az átláthatóság, hatékonyság érdekében a támogatásban érintett közigazgatási intézményrendszer központosított átalakítása (amely ugyanakkor lehetővé tette az új hatalmi-döntéshozatali réteg külső és belső klientúrája kiépítését is), másrészt pedig a kisebb volumenű projektek, támogatások, adott esetben pedig intézmények felszámolása, átrendezése.³

Az 1. táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy a határon túli támogatások rendszerében a 2007–2010-es időszakban, a költségvetési törvény szerint a Miniszter-

³ Nem a személyes érintettség, hanem témánk szempontjából fontos megjegyezni a Teleki László Alapítvány és az általa működtetett két kutatóintézet (Közép-Európai Tanulmányok Központja, illetve a Külpolitikai Tanulmányok Központja) felszámolását, vagy a Márton Áron Szakkollégium önállóságának megszüntetését, ezáltal pedig a Határon Túli Oktatásfejlesztés Programiroda felszámolását is.

elnökséghez, az OKM-hez, illetve az MTA-hoz kapcsolódik oktatással-kutatással kapcsolatos támogatás. A MeH-en belül a Határon túli magyarok oktatási programjainak támogatása, a Kedvezménytörvény alapján⁴ járó oktatási-nevelési támogatás és csángó magyarok támogatása, illetve a Szülőföld Alap költségvetése tételesen is oktatással kapcsolatos tevékenységek finanszírozását tartalmazza, ám adott esetben a többi előirányzat is tartalmazhat oktatásra fordítandó tételeket.

1. táblázat: Határon túli magyarokat érintő támogatások a költségvetési törvény szerint (millió Ft)

	2007 tv.	2008 tv.	2009 tv.	2010 tv.
I. Országgyűlés	50,0	145,0	135,8	135,8
Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma		65,0	55,8	55,8
MTI / Határon túli magyar sajtó hírelátása	50,0	80,0	80,0	80,0
X. Miniszterelnökség	11 320,5	11 553,0	8 734,2	9 369,3
Szülőföld Alap Iroda (működése)		100,0	99,0	158,4
Határon túli magyarok oktatási programjainak támogatása	1 003,0	1 003,0	1 003,0	1 203,0
Magyar-magyar kapcsolattartás		720,0	662,4	662,4
Kedvezménytörvény alapján járó oktatási-nevelési támogatás és csángó magyarok támogatása	5 490,0	5 447,7	3 475,3	3 475,3
Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány	75,0	100,0	87,4	69,0
Szülőföld Alap támogatása (Szakképzési Alap és közvetlen támogatás)	2 349,7	1 760,2	1 000,0	1 594,1
Nemzetpolitikai tevékenység támogatása	2 402,8	2 422,1	2 407,1	2 207,1
XV. Gazdasági és Közlekedési Minisztérium		10,0	0,0	0,0
Határon túli információs társadalom programjainak támogatása		10,0		
XVIII. Külügyminisztérium	296,2	312,9	305,8	175,8
Magyar Külügyi Intézet	132,2	154,9	175,8	175,8
Kelet-Délkelet Európai kormányzati stratégia végrehajtása és a határon túli magyar kapcsolatok	164,0	158,0	130,0	0,0
XX. Oktatási és Kulturális Minisztérium	679,6	700,0	600,0	500,0
Határon túli oktatási és kulturális feladatok támogatása	679,6	700,0	600,0	500,0
XXI. Egészségügyi Minisztérium	200,0	80,0	70,0	0,0
Határon túli magyarok egészségügyi ellátásának támogatása	200,0	80,0	70,0	0,0
XXVI. Szociális és Munkaügyi Minisztérium	10,0	10,0	16,9	0,0
Határon túli ifjúsági feladatok koordinációja és a Magyar Ifjúsági Konferencia működtetése	10,0	10,0	16,9	0,0
XXXIII. Magyar Tudományos Akadémia	25,2	16,4	29,4	31,2
Kolozsvári Akadémiai Bizottság támogatása			10,0	10,0
Határon túli magyar tudósok támogatása	25,2	16,4	19,4	21,2
Összesen:	12 581,5	12 817,3	9 892,1	10 212,1

Forrás: Költségvetési törvények. (Köszönet Misovicz Tibornak a táblázat összeállításáért).

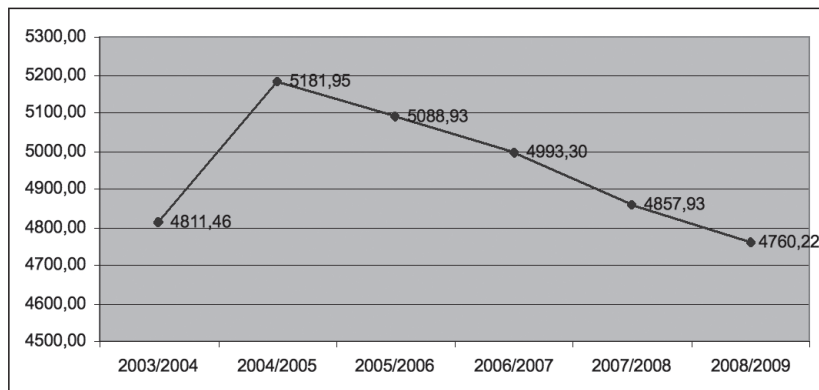
⁴ A szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. Törvény (Kedvezménytörvény) alapján nyújtott támogatások rendjéről szóló 31/2004. (II. 28.) Korm.rendelet.

Tekintve, hogy a Szülőföld Alap és az OKM által kiírt határon túli oktatás pályázataival külön alfejezetekben foglalkozunk, röviden vizsgáljuk meg a MeH két nagyobb oktatási támogatási formáját.

Az *oktatási-nevelési támogatás* a Kedvezménytörvény alapján – alanyi jogon, ám megpályázva – jár azon személyek után, akik a környező országokban (Ausztria kivételével) magyar nyelvű képzésekben vesznek részt. A támogatás célja a kisebbségi magyar közösségek megerősítése, amelynek eszközeként a magyar nyelven oktató iskolákat tekintik. A támogatás három joggal rendelkező címen adható: alap- és középiskolásoknak adható oktatási-nevelési támogatás (20 000 Ft/fő/tanév), illetve tankönyv- és taneszköz támogatás (2400 Ft/fő/tanév), valamint hallgatók számára tankönyv- és jegyzettámogatás (2800 Ft/fő/tanév). A támogatásokat Szlovákiában az iskolák kapják meg, a többi országban a diákok szülei.

Az egy évben megítélhető támogatás felülről nyitott, azaz az igénylések következtében az éves költségvetési törvényben előirányzott összeg növekedhet. Így fordulhat elő, hogy míg a központi előirányzat 3,5 milliárd forint összeggel kalkulál (1. táblázat), a ténylegesen kifizetett támogatások évi 4,7–5,1 milliárd forint körül mozognak, és 2004 óta csökkenő tendenciát mutatnak (1. ábra). Míg a 2004/2005-ös tanévben 237 758 határon túli magyar fiatal után folyósítottak támogatásokat, ez a szám 2008/2009-re mintegy 8 százalékkal (219 145-re) csökkent (2. táblázat). A támogatás igénybevevői körét országonként elemezve, megállapíthatjuk, hogy a 2003/2004-es tanévben történt indulása óta a támogatott diákok aránya majdnem stabil maradt (1,1 százalékos csökkenés), ezzel párhuzamosan viszont egyre népszerűbbek a felsőoktatásba járó magyar hallgatók körében (3. táblázat).

1. ábra: A Kedvezménytörvény alapján megítélt oktatási-nevelési támogatások dinamikája – ezer Ft (2003–2009)

Noha évek óta rendszeresen többször is elhangzik (Bárdi 2006; Papp 2006), hogy meg kellene vizsgálni, hogy a volumenében legjelentősebb határon túli támogatás milyen mértékben járul hozzá a kisebbségi közösségek megerősödéséhez, az asszimiláció fékezéséhez, ilyen irányú kutatásokra nem került sor. Azt sem lehet egyértelműen tudni, hogy e támogatás a határon túli magyar közösségek körében is

érezhető csökkenő gyereklétszám mellett milyen mértékben segíti elő a magyar nyelvű oktatási alrendszerek fennmaradását. Hatástanulmányok hiányában e támogatásokat gyakran valamiféle szociális támogatásnak vélik, amelyből a kisebbségi politikai elit is húz némi hasznot: „Ugyanígy komoly kételyeket vet fel az évi 3 milliárd forintos oktatási-nevelési támogatás hasznosítása. A témát a kisebbségpolitikusok saját szavazóbázisuk miatt nem fogják felvetni, ezt egy magyarországi szociális segélynek tekintik.” (Bárdi 2006:18.)

2. táblázat: Oktatási-nevelési támogatásra jogosultak száma tanévenként

Ország	2004/2005		2005/2006		2006/2007		2007/2008		2008/2009	
	tanuló	hallgató	tanuló	hallgató	tanuló	hallgató	tanuló	hallgató	tanuló	hallgató
Románia	129 214	5 709	128 142	5 387	126 787	4 812	123 024	5 966	121 774	5 776
Szlovákia	53 109	112	51 808	160	50 256	233	48 748	357	46 539	353
Szerbia	26 105	661	24 759	562	24 114	442	23 781	388	23 687	392
Ukrajna	20 813	855	20 410	853	19 616	970	18 958	1 031	18 168	1 054
Horvátország	796	0	815	0	938	0	979	0	1 005	1
Szlovénia	383	1	380	1	397	2	414	3	389	7
Összesen:	230 420	7 338	226 314	6 963	222 108	6 459	215 904	7 745	211 562	7 583

3. táblázat: Oktatási-nevelési támogatásra jogosultak arányának és számának változása 2003/2004 és 2008/2009-es tanévek között.

Ország	Változás 2008/2009-es és 2003/2004-es tanév között			
	% (2003/2004=100)		szám szerint	
	tanuló	hallgató	tanuló	hallgató
Románia	4,1	5,5	4 800	301
Szlovákia	-14,1	215,2	-7 652	241
Szerbia	18,0	-34,3	3 613	-205
Ukrajna	-16,4	168,9	-3 564	662
Horvátország	59,5		375	1
Szlovénia	4,0	133,3	15	4
Összesen	-1,1	15,3	-2 413	1 004

Némileg kivételt képez a Romániába irányított támogatás, amelynek igénybevevőiről megyei és település szintű statisztikai adatsorok évente megjelennek. Míg a 2006/2007-es tanévre vonatkozó kiadvány (Mohácsék 2008) idősoros, négy tanévre vonatkozó adatai arról árulkodnak, hogy 2003–2006 között bizonyos szövány vidékeken (például Máramaros, Temes, Arad megyékben) enyhe, a csángók lakta Bákó megyében pedig nagyfokú növekedés tapasztalható,⁵ addig az újabb, 2007–2008-as adatok (Mohácsék 2009) már jelzik, hogy e növekedési tendencia megállt, vagy éppen megfordult. Mindezzel párhuzamosan a Székelyföldön (Hargita, Kovászna, Maros megyék) vagy Kolozs megyében is csökkenés tapasztalható a támogatást igénybe vevők számát illetően. A megyei szintű adatok alapján tehát még túlzás lenne kijelenteni, hogy e támogatási forma valamiféle etnikai revitalizációt indított volna be, és sokkal inkább azt erősíti, komolyabb horderejű, demográfiai és beiskolázási arányokkal való összevetésre is épülő hatásvizsgálat keretében kellene

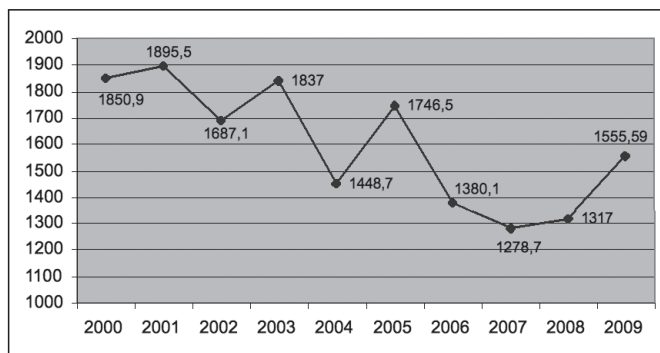
⁵ 2003/2004-es tanévben 730, 2006/2007-es tanévben 1590 elfogadott pályázat.

e támogatások hasznosulásának helyi és regionális kontextusait feltárni. Annál is inkább fontos lenne ezt megvizsgálni, mert a forrásokat legnagyobb mértékben éppen a tömbmagyar területeken veszik igénybe, ahol a magyar nyelvű iskolaválasztás valójában nem kérdés, azaz a támogatás ilyen értelemben vett oktatási hozzáadott értéke igencsak megkérdőjelezhető.”

A Miniszterelnökség *Határon túli magyarok oktatási programjainak támogatása* alcímű előirányzata valójában két erdélyi felsőfokú intézmény (az előbbieken már említett Sapientia-EMTE, illetve a nagyváradi Partium Keresztény Egyetem) támogatását jelenti. A két intézmény magánegyetemként működik, az utóbbi 2008 októberében elnyerte a – román törvények szerinti – akkreditációt, amely után saját diplomát is kibocsáthat, mesteri képzéseket indíthat, EU-s pályázatokban vehet részt stb. Az EMTE Erdélyben három helyszínen (Kolozsvár, Marosvásárhely, Csíkszereda), 20 szakkal működik, a nagyváradi magánegyetemen pedig 12 alapszak és 4 mesterszak működik, a két intézményben mintegy 2600 hallgató folytat magyar nyelven tanulmányokat.

2008 őszén az egyetem finanszírozása átalakult,⁶ és életbe lépett a normatív alapú támogatás. A MeH és a támogatást mindkét intézmény számára lebonyolító Sapientia Alapítvány között létrejött támogatási szerződés többek között finanszírozási alapelveket rögzít, illetve elvárásokat fogalmaz meg a támogatott intézményekkel szembe. A szerződésben rögzítik a normatívákat (képzési, tudományos, hallgatói), illetve azt is, hogy a szakok – bizonyos lemorzsolódási és munkaerő-piaci kritériumok teljesülése mellett – három típusba sorolhatók (kiemelten támogatott, támogatott, feltételesen támogatott szakok), a normatíva mértéke pedig szakonként és a besorolás típusa függvényében is változik. Noha az intézmény éves szinten 2006 után a magyar költségvetésből különböző jogcímenek rendszerint 1,3 milliárd támogatást kapott (2. ábra), a költségvetési törvény fejezeti előírása 1 milliárd forintos szintre volt beállítva.

2. ábra: A Sapientia EMTE-PKE rendszer éves támogatásai a magyar költségvetésből (millió Ft.)

Forrás: http://www.sapientia.ro/images/stories/SA_tamogatasi%20keretek_2000-2009.pdf

⁶ Jelen sorok szerzője 2007. augusztus és 2009. május között a MeH felsőoktatási szakreferensként is dolgozott, és kulcsszerepet játszott a normatív finanszírozás rendszerének kidolgozásában. Ebből kifolyólag az egyetemek és finanszírozásukkal kapcsolatos részletesebb „külső” értékelésre nem lenne etikus vállalkoznom.

A normatív finanszírozás bevezetésének köszönhetően a 2010-es költségvetési törvény tervezete már 1,2 milliárd forinttal számol: „A Sapia Alapítvány működése által biztosított egyetemek tevékenysége össz nemzeti érdek. A támogatás mértékét a 2008/2009. évi tanév során a hallgatói normatív finanszírozásra áttérő tervezésen nyugvó számítások támasztják alá. Az előirányzaton rendelkezésre álló költségvetési forrás összege 1 203,0 millió forint.”⁷

Szülőföld Alap oktatási támogatásai

A Szülőföld Alap 2005-ben jött létre, kezdetben egy 15 tagú (7 határon túli, 7 magyarországi tagból és elnökből álló) Tanács határozta meg a pályázati prioritásokat a 2005-ös és 2006-os évekre. E két évben az Alap három kollégiuma közül az ún. Oktatási, Kulturális, Szociális, Egyházügyi és Média Kollégium döntött – többek között – oktatási támogatásokról is.⁸

2007 januártól a Szülőföld Alap megváltozott struktúrában és kibővített anyagi háttérrel folytatja tevékenységét,⁹ és a pályázati úton elnyerhető határon túli magyar támogatások legjelentősebb intézményi szereplőjévé vált. Irányítási rendszere is megváltozott, a korábbi Tanács helyét a Regionális Egyeztető Fórum (REF) vette át, amely évente meghatározza a támogatási prioritásokat. A REF elnöke a miniszterelnök, tagjai – az elnök felkérésére – pedig a központi adminisztráció vezetői és vezetői megbízatású köztisztviselői, illetve a szomszédos államokban élő magyar közösségek választott vezetői, képviselői közül kerülnek ki.¹⁰ Az irányítási döntési rendszerben részt vesz a magyarországi és külföldi magyar szakemberekből álló Társadalmi Tanácsadó Testülete (TTT) is, amely az Alap szakértői, tanácsadó szervezete, és amelynek célja a miniszterelnök felkérése alapján a szakmai kollégiumok, valamint az REF munkájának támogatása.

Az Alap továbbra is három kollégiummal működik, ám az új szerkezetben az egyik kollégium (ún. Oktatási és Szakképzési Kollégium) kifejezetten oktatási-képzési projekteket támogat. A kollégium tagjai a központi adminisztráció határon túli támogatásokban gyakorlattal rendelkező köztisztviselői, valamint a REF-ben képvisellettal rendelkező határon túli magyar szervezetek delegáltjaiból áll össze.¹¹

Az Alap irányítási szerkezetének előbbi taglalása is érzékelteti, a határon túli támogatások meghatározásánál nem lehet figyelmen kívül hagyni a határon túli magyar politikai elit befolyását vagy meghatározó szerepét még akkor sem, ha a szándékok szerint a döntések depolitizálására, szakmai megerősítésére történik

7 T/10554. számú törvényjavaslat a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetéséről.

8 Ezen oktatási támogatások rövid értékelését lásd *Papp 2006*.

9 Ennek jogszabályi hátterét a Szülőföld Alapról szóló 2005. évi II. törvény módosításáról szóló 2006. évi CXXXIV. törvény adja.

10 Az alakuló ülés emlékeztetőjét lásd: <http://www.szulofold.hu/id-8-emlekezteto-regionalis->

11 Az oktatási kollégium tagjait lásd: http://www.szulofold.hu/kateg-36-1-oktatasi_es_szakkepzesi_kollegium.html. A kollégium elnöke Zilahi László, a MeH Nemzetpolitikai Ügyek Főosztályának főigazgató-helyettese.

kísérlet. Főleg, ha figyelembe vesszük azt is, ezen grémiumok képviselői több országból érkeznek.

A kollégiumi döntési mechanizmus rekonstruálása érdekében megvizsgáltuk a 2007. és 2008. év (interneten is elérhető) emlékeztetőit, illetve más nyilvános dokumentumokat. Ezekből kiderül, a gyakorlatban a döntéshozatal úgy történik, hogy a REF-be mindegyik ország „hozza” a maga prioritásait, amelyet sem a magyarországi partnerek, sem a többi ország kisebbségi képviselője nem fog megkérdőjelezni.¹² Ugyanazok a külhoni szervezetek, amelyek meghatározták a prioritásokat, személyeket delegálnak a szakmai döntés színhelyéül kialakított kollégiumba. E szinten¹³ azonban kisebb léptékben, ám hasonló dolog történik, mint a REF-ben: az egyes határon túli magyar közösségek viszonylatában a konkrét támogatásokra vonatkozó preferenciákat újra „hozza”¹⁴ az érdekvédelmi szervezet (vagy kisebbségi politikai párt) által delegált szakember, akinek illetékességét sosem fogja megkérdőjelezni a többi kisebbségi párt képviselője,¹⁵ többek között azért sem, mert mindannyian „otthon többé-kevésbé leegyeztetett” anyagokból dolgoznak.

Az üléseken a magyarországi köztisztviselők¹⁶ néha megfogalmazznak aggályokat vagy új javaslatokat, ám az eredeti „otthonról hozott” döntések – ha csak nem ütköznek magyarországi jogszabályi előírásokba vagy más, az emlékeztetőben nem kellőképpen artikulált érdekebe – mégis átmennek.¹⁷ Ha néha komolyabb elmentmondás alakul ki, vagy az „otthonról hozott” álláspont veszélybe kerül, döntéseket elhalaszthatnak,¹⁸ majd később – újabb egyeztetés vagy tájékozódás után – visszatérnek rá.¹⁹ Az is megállapítható, sok esetben a (MeH képviselőjében jelen lévő) kollégiumi elnök szava a döntő.

2007-ben a helyi egyeztetés jobbra informálisan történt, még nem volt hivatalosan intézményesítve, mégis elvárás volt a külhoni tagokkal szemben: „Figyelemmel arra, hogy a szakmai döntések színtere a kollégium, és ezért annak tagjaira kiemelt felelősség hárul, a külhoni tagoknak az adott régió magyarságának fontosabb in-

12 Lásd az alakuló ülés jegyzőkönyvét, 8. lábjegyzet.

13 Megállapításaink a 2007, 2008-as Oktatási és Szakképzési Kollégiumi ülések interneten elérhető emlékeztetőire épülnek, ám feltételezhető a többi kollégiumban is hasonló mechanizmusok érvényesülnek.

14 Ezt természetesen szimbolikusan kell értelmezni. A gyakorlatban ez azt jelenti, a támogatási javaslatokat a régiók képviselői előre megküldik: „sikerült meghonosítani egy új rendszert, amelynek lényege, hogy a tagok és képviselők a munka megkönnyítése és meggyorsítása érdekében előre, írásban megküldték javaslataikat. Akinek módosító javaslata van, annak meg kell jelölnie, hogy honnan hová kíván forrást átcsoportosítani.” (*Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2007. június 28-ai üléséről*. 2. oldal.)

15 A legtöbbször döntés „egyhangú igen szavazattal, tartózkodás és ellenszavazat nélkül” történik. Lásd a vonatkozó, interneten is elérhető emlékeztetőket.

16 Gyakorlatilag a MeH és az OKM képviselői szoktak felvetésekkel élni. A másik két szaktárca (GKM, SZMM) képviselője, ha jelen is volt, az emlékeztetők szerint nem volt aktív szereplője a tanácskozásnak.

17 Lásd például: *Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2007. június 28-ai üléséről* (pp.10–11.). Egy magyarországi köztisztviselő kérte egyik pályázatra az „otthonról hozott” döntés felülbírálatát, de javaslatát nem fogadta el a testület.

18 Lásd például: *Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2007. június 28-ai üléséről* (pp.22–23.).

19 „[A romániai képviselő] nem vállalta egyeztetés nélkül a tételek megváltoztatását. Kérte, hogy az egyeztetést követően térjenek újra vissza a romániai pályázati kiírások tárgyalására.” *Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2008. február 28-ai üléséről* (p.5.).

tezményeivel, szervezeteivel (különösen a civil szervezetekkel) a pályázati döntések előtt előzetes egyeztetést kell lefolytatniuk annak érdekében, hogy az általuk javasolt döntések az adott régió magyarságának – lehetőség szerint – egyeztetett álláspontját tükrözzék.”²⁰ Ez az elvárás értelemszerűen maradéktalanul nem minden esetben teljesülhetett. Jó példa erre az, hogy az egyik legkisebb külhoni magyar közösség, a kárpátaljai, rendszerint két rivális érdekvédelmi szervezet támogatási javaslatait is ismerteti a budapesti kollégiumi testületnek. A konfliktusok kezelése minden esetben a kollégiumi elnökre hárul, aki gyakran más lehetséges források felemlegetésével igyekszik feloldani a kialakult helyzetet.²¹ A helyi megegyezés azonban oly mértékben hiányzik, hogy még a támogatási célokban, a konkrét kiírásokban sincs mindig összhang, azt is a budapesti ülésen ismertetik.²² Szintén a helyi egyeztetések hiányáról árulkodik, hogy a még kisebb horvátországi magyarság képviselői sem tudnak konszenzusos javaslatokkal előállni.²³

A 2008-as pályázati évben a helyi egyeztetés terén, a TTT-vel egyetértésben, már az is elvárás volt, hogy a helyi egyeztetések lebonyolítását jegyzőkönyvekkel igazolni kell.²⁴ Ezek után az „előzetes egyeztetés” mint döntési hivatkozás intenzívebben visszatérő motívuma az üléseknek. Ennek hiányában vagy konfliktusos helyzetben a régió képviselője, vagy a kollégiumi elnök elhalasztja a döntést, de az is előfordult, a magyarországi fél rákérdez az előzetes egyeztetés létezésére,²⁵ vagy – mondhatni állampolgári nevelő céllal – javaslatot tesz a szembenálló feleknek.²⁶

20 Beszámoló a Szülőföld Alap 2008. évi tevékenységéről. Budapest, Országgyűlési Hivatal, 2008. május. p. 5.

21 Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2007. június 28-ai üléséről (pp. 26–29.).

22 Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2007. szeptember 17-i üléséről (pp. 8–10.).

23 „[A kollégiumi elnök] új javaslatot fogalmaz meg a képviselők közötti konszenzus hiánya miatt, majd kéri a kollégium tagjait, hogy szavazzanak róla.” Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2007. június 28-ai üléséről (p. 35.).

24 „[A kollégiumi elnök] elmondta, hogy elveik a korábbi kollégiumi ülésekhez képest nem változtak, azonban az mindenképpen új dolog, hogy bevezették a szakmai egyeztetéseknek egy határozottabb, komolyabb formáját. A döntéseket szeretnék szélesebb szakmai és társadalmi bázisra helyezni. A Szülőföld Alap tanácsadó testülete ezzel egyetértett, megerősítette és kérte, hogy a pályázati kiírások és döntések során kerüljön sor helyi, társadalmi, szakmai egyeztetésre. Erről készüljön jegyzőkönyv, és azokat küldjék meg tájékoztatásul, hogy ne érhesse a Kollégiumot olyan vád, hogy önkényes döntések születnek. Saját magunk hi-telességének megőrzéséhez is hozzájárul, ha fel tudjuk mutatni, hogy nem légből kapottak a döntések. A jövőben tehát a döntéseket dokumentálni kell, amely egy háttérrel és egy megerősítést jelent. Azoknak, akik a mostani ülésre megküldték a jegyzőkönyvet megköszönte, akik nem küldték meg, azoktól kérte, hogy a következő ülésre tegyék meg, mert csak akkor fognak döntést hozni.” Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2008. február 28-i üléséről (p. 14.).

25 „[A kollégiumi elnök] kérdést intézett B.J. felé, miszerint: egyeztettek-e előzetesen az egyházakkal a támogatások ügyében? B.J. elmondta, hogy előzetes egyeztetés nem történt, de az egyházi intézmények pályázatait is támogatásra javasolták. M.I. régióképviselő jegyzőkönyvvel tudta bizonyítani az egyházak képviselőivel történt egyeztetést.” Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2008. szeptember 15-i üléséről (p. 74.).

26 „[A kollégiumi elnök] hozzáfűzte, hogy a szakmai egyeztetés a két szervezet felelőssége. Talán ezek a szakmai egyeztetések, amelyekről a jegyzőkönyveket is bekérjük, fórumot biztosítanak arra is, hogyha nem is nagy politikai szinten, de legalább szakértői szinten egymást [a szembenálló ukrainai feleket] tájékoztassák a folyamatban lévő ügyekről.” Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2008. február 28-i üléséről (p. 56.).

Röviden tehát elmondható, hogy kollégiumi szinten leginkább a kellőképpen nem operacionalizált „előzetes egyeztetés” elve a meghatározó, ám kérdésként merülhet fel, milyen kritériumok alapján döntenek – akár regionálisan, akár központilag – a támogatottak köréről, illetve a támogatások mértékéről. A pályázatok előkészítése során ugyan összesítő táblázatokat készítenek, azonban nincsen egységes pályázat értékelési rendszer, a kollégiumi tagoknak nem kötelező megnézniük a pályázatokat.²⁷ A pályázatok értékelésére vonatkozóan létezik egyfajta, általánosság szintjén mozgó, azaz nem oktatási kihívásokra rímelő elvárás-rendszer: „A pályázati kiírással összhangban lévő elbírálási elvek: a nem profitorientált szervezetek támogatása; mérlegelni kell az egyes pályázatok határfokának mértékét, továbbá a területre gyakorolt gazdasági hatásának nagyságát; az elbírálás és értékelés során a kiírás szövege irányadó; kerülni kell a pályázati összegek elaprózódását; a megítélt összeg nagysága tegye lehetővé a pályázati cél megvalósítását; vizsgálni kell, hogy mekkora közösségnek származik haszna a projekt megvalósulásából. Amennyiben a pályázónak több pályázata van egy adott célra, a kollégium mérlegelje, hogy melyiket támogatja; egy pályázati célhoz egy érvényes pályázat tartozhat.”²⁸ Ezeket néha kiegészítik a regionális „előzetes egyeztetés” szempontjai is,²⁹ ám egyetlen esetben sem döntenek indikátorok, ütemtervek vagy egyéb kvantifikálható szempontok szerint, ugyanakkor hiányzik a pályázatok külső értékelése, szakmai véleményeztetése is.

Mint említettük, országokra lebontott prioritásokat éves szinten a REF határozza meg, ám ezek is meglehetősen általánosság szintjén mozognak, és valójában évente nem változnak.³⁰ A legtöbb támogatást felhasználó Románia esetében például ezt a prioritást állapították meg: „Magyar nyelvű oktatási intézmények támogatása; magyar nyelvű felsőoktatás támogatása; szórvány intézmények támogatása”. Szlovákia esetében ezt olvashatjuk: „Óvodai és iskolai beiratkozási programok támogatása; köz- és felsőoktatás támogatása; szak- és felnőttképzés támogatása.” Szerbia esetében pedig erre törekszenek: „Diáksegélyező egyesületek támogatása; köz- és felső-

27 „A Kollégium az elkészített összesítő alapján dönt a pályázatok elfogadásáról, a támogatás formájáról, összegéről és időtartamáról. Döntéseihez az összesítés mellett a Szülőföld Alap Irodától *magához kérheti* [kiemelés tőlem – PZA] a benyújtott pályázatot és annak mellékleteit is. A Kollégium az összesítőben foglaltaktól eltérő döntést is hozhat.” http://www.szulofold.hu/kateg-45-1-gyakran_ismetelt_kerdesek.html

28 Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma 3/2007. (06.28.) sz. Határozat.

29 A 2008. decemberi emlékeztető többek között ilyen jellegű regionális szempontokról tudósít: „A kérdéses háttérintézmény megfelelő humán erőforrással és infrastruktúrával rendelkezzen; A benyújtott pályázat a kiírás tárgyával megegyezzen; Valamely felsőfokú intézmény háttérintézménye legyen; Érvényét vesztesse az a pályázat amely, nem a kiírásnak megfelelő tárggyal érkezett; Kiesett a versenytől az a pályázó, aki-nél nem biztosítottak a feltételek a pályázat maradéktalan hasznosulásához” (p. 21.) „a döntés során mérlegelték a pályázat tárgyának megvalósíthatóságát, és a közösség méreteire vetített hasznosságát, regionális érvénnyel.” (p. 39.) „a pályázati kiírások bírálatakor az esélyegyenlőség elvét alkalmazták”. (p. 52.) *Emlékeztető a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiumának 2008. december 1-jei üléséről.*

30 Érdekesképpen fontos megjegyezni, hogy a REF a szomszédos országokra vonatkozóan határozza meg a támogatásokkal kapcsolatos prioritásokat, Magyarország vonatkozásában nem. Ugyanakkor minden fordulóban kiírnak magyarországi intézmények által is megpályázható támogatási célokat. Óhatatlanul is felmerül e magyarországi kiírások szakmai megalapozottsága, és az is, mit jelenthet e vonatkozásban a határon túliakkal szemben elvárt „előzetes egyeztetés”, illetve milyen „prioritások” alapján kerül a magyarországi keret meghirdetésre?

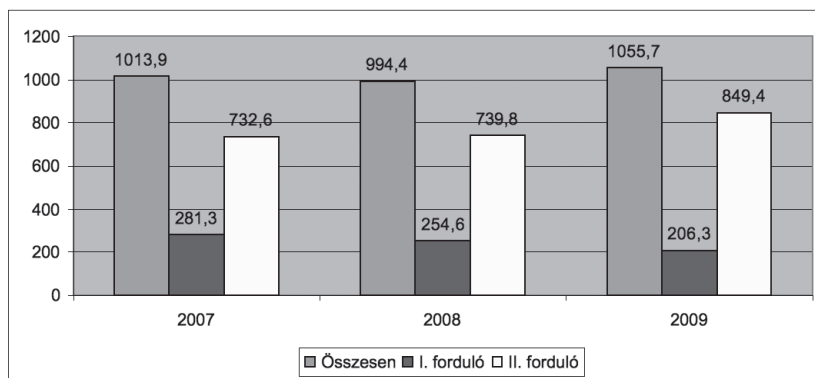

oktatás támogatása; felnőttképzés és szakmai átképzés támogatása.” Az oktatási prioritásoknak megfelelően a pályázati célok szintén nagyon általánosan megfogalmazott pályázati kiírások formájában kerülnek meghirdetésre. A tényleges pályázati kiírások nem tartalmaznak semmilyen plusz tartalmi információt, így gyakorlatilag a pályázati célok, mint általános hívószavak összessége jelenik meg.³¹

Vizsgáljuk meg ezek után a Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma pályázatainak néhány pénzügyi, statisztikai vonatkozását. Az Alap támogatásra fordítható összegei három forrásból tevődnek össze: a költségvetési törvényben rögzített (1 milliárd forintba beállított) összeg, a Munkaerőpiaci Alapból származó,³² illetve a MeH fejezetben belüli átcsoportosításából származó források. Az így kialakult végösszeg 10 százaléka működési és pályázatkezelési költségekre, a fennmaradó rész támogatásokra fordítható.³³

2007–2009 között az Oktatási Kollégium több mint 3 milliárd forintot ítelt meg, és a 3. ábrán láthatjuk, hogy az éves szinten mintegy milliárdos nagyságrendű támogatásokat két fordulóban folyósítják. Az első forduló összegei azért alacsonyabbak nagyságrendekkel a másodiknál, mert elsősorban a MeH költségvetési előirányzataiból származik, míg a második elsősorban a Munkaerőpiaci Alapból származó bevételekből, és mint ilyen képzésre, szakképzésre fordítható. A 3 év adatraiból az is látszik, hogy míg a MeH Szülőföld Alap oktatási támogatásaira fordított forrásai mintegy 27 százalékkal (75 millió forinttal) csökkentek, addig a Munkaerőpiaci Alapból származó bevételek 13 százalékkal (116,8 millió forinttal) növekedtek 2009-re a 2007-es viszonyítási évhez képest.

3. ábra: A Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma támogatásai 2007–2009 között (millió Ft)

Forrás: Szülőföld Alap 2007. és 2008. évi beszámolója. A 2009-es adatok saját számítások a pályázati kiírások alapján.

31 Ezt láttuk az általános elbírálási szempontoknál is: „Az elbírálás és értékelés során a kiírás szövege irányadó”. Előfordult olyan pályázati kiírás is, amelyre kevés vagy egyetlen pályázat sem érkezett.

32 A szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló 2003. évi LXXXVI. tv. szerint, a határon túli magyarok szakképzése, felsőoktatása és felnőttképzése támogatására szolgáló összeget (a bevételi előirányzat 2%-a) át kell csoportosítani a Szülőföld Alapba.

33 A Szülőföld Alapról szóló 2005. évi II. törvény végrehajtásáról rendelkező 355/2006. (XII. 27.) Korm.rendelet 26. § (3) bekezdése.

Országok szerinti bontásban a szomszédos országokba irányult oktatási támogatások megoszlási aránya követi a REF által meghatározott arányokat, ám megjegyzendő, hogy az alapból magyarországi szervezetek számára is voltak kiírások, amelyek során a vizsgált 3 év alatt mintegy 155,7 millió forintot (az összes támogatás 5 százalékát) ítétek meg honi, ám természetesen a határon túli magyarok képzési világával kapcsolatos pályázatoknak.

4. táblázat: A Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma támogatásai országok szerint 2007–2009 között (ezer Ft)

	2007	2008	2009	Összesen	Összesen (%)
Románia	386 100	379 300	399 300	1 164 700	40,0
Szerbia	212 400	207 900	221 600	641 900	22,1
Ukrajna	183 400	179 500	191 300	554 200	19,1
Szlovákia	144 700	141 700	148 600	435 000	15,0
Horvátország	19 300	18 900	20 200	58 400	2,0
Ausztria	9 700	9 400	10 100	29 200	1,0
Szlovénia	7 700	6 600	10 600	24 900	0,9
Összesen (szomszédos országokba)	963 300	943 300	1 001 700	2 908 300	100,0
Magyarország	50 600	51 100	54 000	155 700	
Összes támogatás	1 013 900	994 400	1 055 700	3 064 000	

Forrás: Szülőföld Alap 2007. és 2008. évi beszámoló. A 2009-es adatok saját számítások a pályázati kiírások alapján.

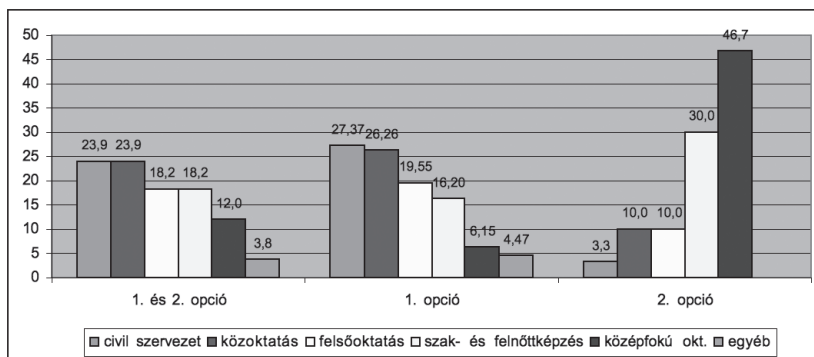
Annak érdekében, hogy valamiféle képet kapjunk a támogatások tartalmi vonatkozásairól, a 2007–2009-es időszak pályázati kiírásait két változó mentén külön is megvizsgáltuk. Mivel sem a rendelkezésre álló időkeret, sem illetékességünk nem tette lehetővé, hogy 3 év pályázati „termésének” avagy a lezárt pályázatok dokumentumait megvizsgáljuk, két dimenzió mentén kódoltuk az összes pályázati kiírást. Már korábban is jeleztük, a pályázati kiírások amolyan hívószavaknak tekinthetők, ezért egyrészt azt rögzítettük, hogy e kiírások az oktatás mely szintjeit vagy formáit célozhatják meg, másrészt pedig szintén a kiírás alapján kódoltuk a potenciális pályázatok célkitűzéseit is. Mindkét változó mentén több kódot is rendelünk a pályázati kiírásokhoz. Módszerünk alapján az első dimenziót a támogatás által célba vett oktatási beavatkozási területnek tekinthetjük, a második dimenzió mentén pedig a pályázati célokról kapunk valamiféle összképet – legalábbis a pályázatot kiírók kvantifikált szándékai tükrében.

A 2007–2009-es időszak 179 pályázati kiírásához 210 kódot rendelhettünk (mivel egy pályázathoz két kódot is lehetett illeszteni). Az oktatási beavatkozási területek a következőképpen alakultak: közoktatás, középfokú oktatás, felsőoktatás, szak- és felnőttképzés, civil szervezeti világ, egyéb. A civil szervezeti világ kódját azért kellett létrehozni, mert bizonyos kiírások esetében nem lehetett egyértelműen az oktatási területet meghatározni, illetve voltak olyanok is, amelyeket kifejezetten civil szervezeteknek és nem valamilyen oktatási, képzési típus számára írtak ki.

Az ily módon összesített oktatási területek adatai alapján megállapítható, hogy a legtöbb pályázati kiírás (1. és 2. opció együttesen) a közoktatás területét, illetve különféle oktatási civil szervezetek világát célozta meg. Ha csak egy oktatási területet nézünk, akkor is ez a trend érvényesül (1. opció), azonban, ha több területre is kiterjed a kiírás, akkor a második opció esetében a középfokú oktatás és a felnőttképzés előkelőbb helyet foglal el.

4. ábra: A Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma 2007–2009 közötti támogatásai a lehetséges oktatási beavatkozások szerint (%)

Mind ezt úgy értelmezhetjük, hogy a döntéshozói elképzelések szintjén egyrészt a közoktatás fontosnak nyilvánul, másrészt pedig, mivel a Magyarországról érkező támogatások valójában kiegészítő jellegűek, ezek sok esetben civil szervezeti csatornákon keresztül juthatnak el a határon túli magyar különféle oktatási szegmensekbe. A közoktatást célzó kiírások magas száma ugyanakkor az erre vonatkozó pályázatok felaprózódását is előre vetíti. A 2. opció szintjén megjelenő magasabb szak- és felnőttképzési arány vélhetően az Alap forrásainak jellegével is összefügg, hiszen mint említettük jelentős összegek kerülnek átadásra a Munkaerőpiaci Alapból, amelyeket céltartóan kell felhasználni.

A pályázati kiírások szerinti megoszlások azonban csak a különféle szereplők alkui eredményének, az egyeztetések keretének tekinthetők, és nem a támogatások hasznosulásának igazi indikátorainak. Ahhoz, hogy közelebbi képet kapjunk a hasznosulások területéről, megvizsgáljuk az egyes beavatkozási területekhez rendelt összegeket is (a pályázati kiírásokban szereplő összegekről van szó, számításainkat csak az 1. opció, azaz ez első kód alapján végeztük el).

Az 5. táblázat adatai alapján már azt látjuk, hogy a kiírások mellé rendelt összegek közel kétharmada a felsőoktatáshoz, illetve a szak- és felnőttképzéshez kapcsolódik. Összevetve ezt az adatsort a pályázati kiírások arányaival szembevetve, hogy az ott legnagyobb arányban szereplő (összességében 53 százalékot kitevő) közoktatás és civil szervezet a felhasználható összegek mintegy negyedére pályázhat. Magyarán ez azt jelenti, hogy sok közoktatási pályázati kiírás vonatkozik kevés összegre, míg kevesebb felsőoktatási és szakképzési pályázat vonatkozik nagyobb összegekre. És valóban, ha megvizsgáljuk az egy pályázati kiírásra eső átlagosan kiosztható pénz-

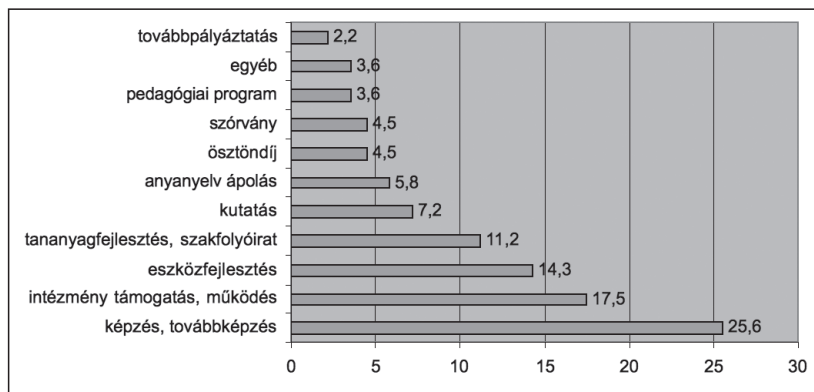
ügyi keretet, azt tapasztaljuk, hogy a közoktatási és civil szervezeti pályázati kiírások esetében ezek az összegek átlagosan 8 millió forint, míg a felsőoktatási vagy felnőttképzési pályázati keretek átlagosan 36, illetve 24 millió forint körül mozognak. Ezen adatok valójában nem meglepőek, hiszen két oktatásfejlesztési csapásirányt jeleznek: egyrészt tudjuk, a határon túli magyar kisebbségi közösségek esetében a felsőoktatás és annak magyarországi támogatása mindig is kiemelt helyen szerepelt, másrészt pedig arról a strukturális kényszerről is árulkodik, amit a támogatási források szerkezete (a Munkaerőpiaci Alap jelenléte) is jelez.

5. táblázat: A Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma támogatásai 2007–2009 között a lehetséges oktatási területek szerint (ezer Ft) – 1. opció, N=179

	2007	2008	2009	Összesen	Összesen
Felsőoktatás	400 500	398 640	475 390	1 274 530	41,6
Szak- és felnőttképzés	191 300	294 700	206 800	692 800	22,6
Civil szervezet	134 700	82 640	188 120	405 460	13,2
Közoktatás	147 900	101 400	132 780	382 080	12,5
Középfokú oktatás	110 000	68 220	49 610	227 830	7,4
Egyéb	29 500	51 400	3 000	83 900	2,7
Összesen, %	1 013 900	997 000	1 055 700	3 066 600	100,0

Hasonló módszerrel a pályázati kiírásokban tételesen szereplő célokat is beazonosítottuk, és kódoltuk. Ezúttal is egy kiíráshoz két célt rendeltünk, majd ezek összeváltása alapján körvonalazhatjuk, hogy a Szülőföld Alap támogatásai milyen oktatással kapcsolatos célokat kívánnak megvalósítani.

5. ábra: A Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma 2007–2009 közötti támogatásai a lehetséges támogatási célok szerint (%)

Az 5. ábrán láthatjuk, hogy a kiírások negyede képzésre, továbbképzésre, pedagógus továbbképzésre vonatkozik, és valamivel több mint negyede intézményfejlesztésre, működésre és eszközfejlesztésre fordítható. A rendelkezésre álló keretből kutatásra 7 százalékot fordíthattak, és meglepően alacsony a különféle pedagógiai programokra, illetve a szórvány támogatására kiírt pályázat. Az előbbi azért meglepő, mert oktatási

támogatásoknál elvárható lenne a pedagógiai kultúra megerősítését megcélzó támogatások nagyfokú jelenléte, az utóbbi pedig azért, mert a REF által meghatározott általános prioritások között is szerepel a szórványban élők oktatási támogatása. Ám ezúttal is le kell szögeznünk, ezek az arányok a kiírásokban megfogalmazott célokra utalnak és nem a pénzügyi támogatások mértékére, ezért megvizsgáltuk azt is, ezen oktatási pályázatokhoz milyen pénzüsségeket rendeltek a döntéshozók (6. táblázat).

6. táblázat: A Szülőföld Alap Oktatási és Szakképzési Kollégiuma támogatásai 2007–2009 között a lehetséges támogatási célok szerint (ezer Ft) – 1. opció, N=179

	2007	2008	2 009	Összesen	Összesen (%)
Képzés, továbbképzés	258 800	234 100	271 750	764 650	24,9
ebből pedagógus továbbképzés	30 900	18 000	32 280	81 180	2,6
Intézmény támogatás, működés	397 600	282 000	335 000	1 014 600	33,1
Eszközfejlesztés	35 000	233 910	148 690	417 600	13,6
Tananyagfejlesztés, szakfolyóirat	90 400	49 000	59 200	198 600	6,5
Anyanyelv ápolás	23 800	8 700	4 650	37 150	1,2
Kutatás	39 400	51 000	78 000	168 400	5,5
Ösztöndíj	36 300	49 000	67 110	152 410	5,0
Szórvány	50 200	39 000	46 500	135 700	4,4
Tovább pályáztatás	41 300	38 000	31 800	111 100	3,6
Pedagógiai program	20 600	2 000	4 800	27 400	0,9
Egyéb	20 500	10 290	8 200	38 990	1,3
Összesen	1 013 900	997 000	1 055 700	3 066 600	100,0

A pályázati felhívásokban szereplő keretösszegeket (a ténylegesen megítélt összegek ezekről picit módosulhattak) az általunk beazonosított célok szerint vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az intézménytámogatás, működés, eszközfejlesztés (mindaz, amit „hard” komponensnek nevezhetünk) az Oktatási Kollégium felállása óta elmúlt három évben elviekben „elvihette” a rendelkezésre álló források közel felét. A keretösszegek ismeretében is megerősítést nyert korábbi megállapításunk, miszerint valamiféle pedagógia programra, illetve a kifejezett szórványprogramokra – a deklarált prioritás ellenére – meglehetősen kevés összeg állt a pályázók rendelkezésére. Igaz, előbbi vélhetően kompenzálja az, hogy a képzések több mint 10 százaléka pedagógusképzést takar, utóbbit pedig az, hogy az anyanyelv ápolási projektek részben szintén szórvány céloknak tekinthetők.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatásai

Az OKM mondhatni hagyományosan és a mindenkori új szakmai és politikai kihívásoknak megfelelően is támogatja a határon túli magyarok oktatásának ügyét. Hagyományosan azért, mert a rendszerváltás utáni években mindig elkülönített forrásokat e célra, hiszen mi sem lenne természetesebb, minthogy az oktatási jellegű feladatok ellátásához az oktatási tárcához csoportosítsanak forrásokat. Csakhogy részben a határon túli támogatások sokszereplős és több országra kiható érdekeltiségei, részben pedig a magyarországi tárcák közötti érdekellentétek ezt nem teszik

lehetővé. Jó példa erre a 2000-ben indult Sapiaentia–EMTE esete is, amelynek finanszírozása kezdetben a HTMH-n keresztül, majd pedig a MeH-en keresztül történt, ám – minden egykori kísérlet ellenére – sosem az oktatási tárcán keresztül.

A 2006 utáni struktúrában az OKM-nél megmaradtak ugyan határon túli feladatok, de a hozzá rendelt források a korábbi ciklushoz képest is csökkentek: míg 2003-ban például mintegy másfél milliárd forintból gazdálkodhatott az akkori OM (és ebből „csak” oktatási feladatokat kellett ellátnia), addig 2009-re az előirányzat 600 millióra csökkent, és ebből kulturális feladatokat is el kell/kellett látnia. Az OKM-en keresztül futó források a következő fontosabb területekre/programokra terjednek ki: a határon túli magyarok magyarországi felsőfokú tanulmányai, a határon túli kihelyezett képzések, önálló magyar nyelvű felsőoktatási intézmények, vendégtanár programok, hallgatói szervezetek, a magyar nemzetiségű pedagógusok részére szervezett szülőföldi és magyarországi továbbképzések, a tankönyves műhelyek, tananyag fejlesztés, elsősorban szülőföldön szervezett tematikus szakmai táborok, anyanyelven rendezett tanulmányi versenyek és – az elmúlt években talán hangsúlyosabban – a szórványban folyó oktatás, illetve a nyugati magyar diaszpóra támogatása. A támogatásokhoz kapcsolódó pályázatadások meghatározó része a Balassi Bálint Intézetten (illetve a neki alárendelt Márton Áron Szakkollégiumon) keresztül történik.

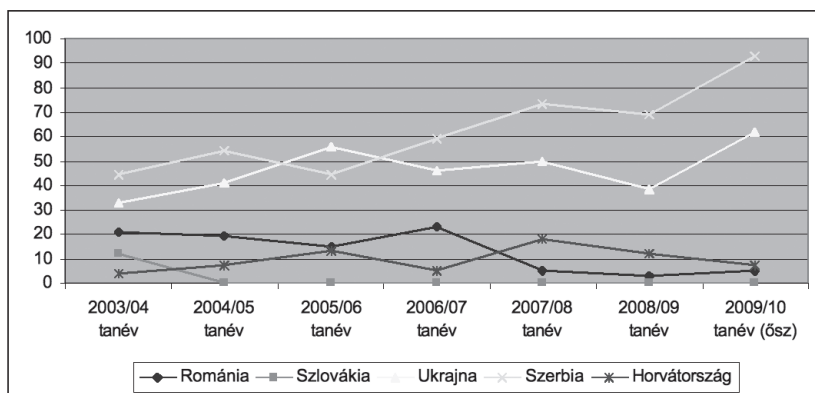
A tárca 2008-ban stratégiát dolgozott ki és fogadott el a határon túli magyar oktatás és kultúra támogatásáról, amelyben leszögezik, hogy a támogatások szintjén másképp kívánják kezelni a kárpát-medencei EU-s, illetve EU-n kívüli magyarokat, illetve a Kárpát-medencén kívüli (nyugati) szórványmagyarságot. A stratégia három nagyobb oktatási szakterületen fogalmaz meg támogatási elképzeléseket: közoktatás, felsőoktatás és ösztöndíj-politika. A közoktatás esetében a minőség és versenyképesség növelésére törekszenek, és ide sorolják a nyugati és kárpát-medencei szórvány ügyét is. A felsőoktatás területén (már létező) intézmények fejlesztése, innováció, elit szakkollégiumi hálózat kiépítése, hallgatói szervezetek támogatása, illetve külön szerepel az a prioritás is, miszerint arra törekszenek, hogy a támogatások „hangsúlyait” Magyarországról a határon túli régiókba helyezik. Az ösztöndíj-politika területén pedig megfogalmazódott a részképzéses ösztöndíjak megerősítése az uniós határon túli magyarok számára, a többi régióból származók esetében pedig a teljes képzéses ösztöndíjak megtartása a hiányszakok területén, kutatói ösztöndíjak bevezetése, illetve a szórványból Magyarországra érkezők tutoriális rendszerbe való erősítése. A stratégia kellőképpen kidolgozott, részletesen lebontott, koherens cél- és eszközrendszerrel is használ, azonban az idő rövidsége (2008-ban készült) és a csökkenő források miatt a célkitűzések maradéktalanul természetesen nem valósulhattak meg. Az OKM által támogatott területek közül a két legjelentősebbet részletesebben is megvizsgáljuk.

Az oktatási tárca határon túli *ösztöndíj-politikájában* érezhetően jelen vannak a környező országok EU-s csatlakozásából fakadó szükségszerű változások: Szlovákia, Szlovénia (2004) és Románia (2007) csatlakozása után ezen országok (magyar és nem magyar) fiataljai azonos jogállásban vehetnek részt a magyar felsőoktatási

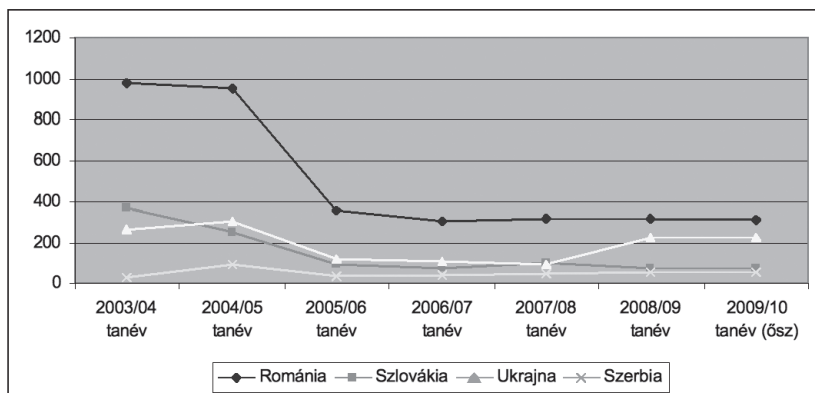
rendszerben. Ezért a tárca e vonatkozó években megszüntette számukra az alapképzésben az ösztöndíjazást, kivétel képeztek bizonyos szórvány területről érkezők. A többi ország esetében, az egyes régiók szakértői javaslatai alapján az anyanyelvű hiányszaknak minősített képzések területén megtartották az ösztöndíjakat.³⁴ A 6. és 7. ábrákról láthatjuk, hogy az alapképzésben jelenleg elsősorban a vajdasági és kárpátaljai magyar fiatalok részesülnek ösztöndíjban, a részképzési keret pedig – 2005-ös zuhanása után kis növekedés mellett – jobbra maradt azon a szinten (jelenleg összesen 650 hónap), és annyi elmozdulást tapasztalni még, hogy a kárpátaljai hallgatók körében egyre népszerűbbé vált.

6. ábra: Megítélt ösztöndíjak az alapképzésben, országonként 2003–2009 között (hallgatók száma)

Forrás: OKM.

7. ábra: Megítélt ösztöndíjak magyarországi részképzésre országonként 2003–2009 között (hónap)

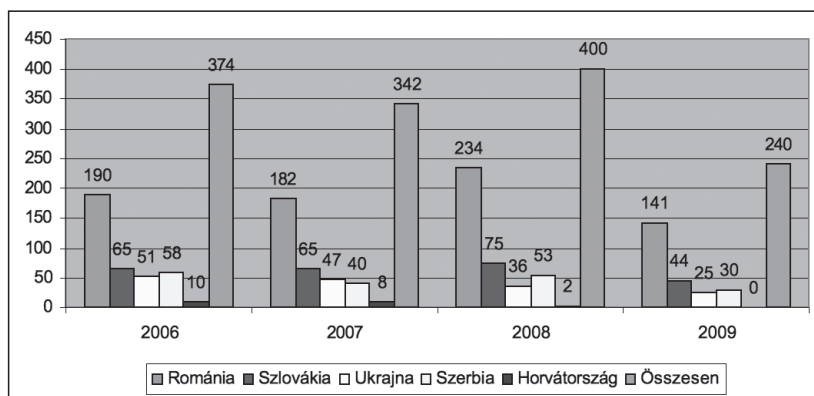
Forrás: OKM.

³⁴ Az ösztöndíjakról az egyes régiók Ösztöndíj Tanácsa dönt, majd javaslatot tesz a Határon Túli Magyar Ösztöndíj Tanácsnak. A pályázat értékelésének szempontrendszerét a regionális Ösztöndíj Tanács az OKM-mel közösen kidolgozta, és azt a pályázati benyújtási határidő előtt nyilvánosságra hozta. E kritériumok ugyanakkor a pályázati kiírás mellékletét is képezik.

2008-tól a részképzésben résztvevők havi ösztöndíja az éves hallgatói normatíva 34 százaléka, a miniszteri ösztöndíj pedig ugyanennek 15 százaléka. A tárca a különféle ösztöndíjakra (előkészítő, alapképzés, részképzés, doktori ösztöndíjak) 2008-ban 271, míg 2009-ben 228 millió forintot költött, ezek 3,5 illetve 5 százaléka közvetlenül szülőföldön hasznosul.

A vizsgált időszakban gyakorlatilag négyféle *pedagógus továbbképzés* zajlott: magyarországi ún. (a határon túli magyar pedagógus szövetségek által javasolt és) elismert képzések és akkreditált képzések, valamint szülőföldi évközi és nyári akadémiák formájában tartott továbbképzések. A magyarországi képzések a Kedvezménytörvényhez kapcsolódóan valósultak meg, azonban az e célra fordítható összegek nagyfokú csökkenése következtében az elmúlt években (2005 óta) gyakorlatilag csökkenő tendenciát mutat a résztvevő pedagógusok száma. Míg például 2004-ben még 1423 pedagógus vett részt az ilyen formán lezajlott képzésekben, 2009-ben mindösszesen 240 pedagógus képzése számára tudtak forrást biztosítani (8. ábra).

8. ábra: A magyarországi Kedvezménytörvény alapján megtartott továbbképzéseken résztvevő pedagógusok száma (fő)

Forrás: OKM.

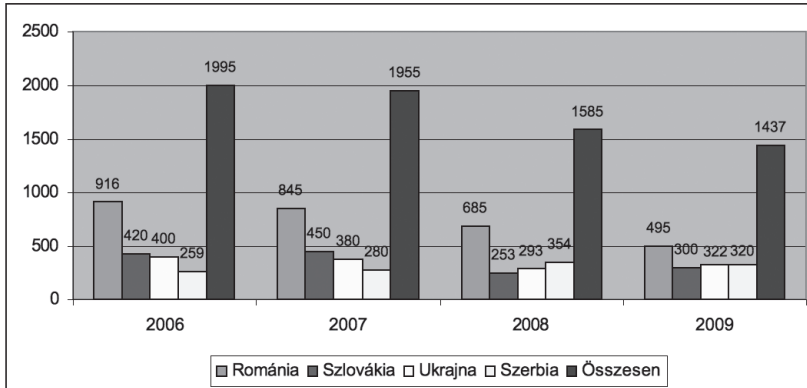
A 2006–2009-es időszakban a magyarországi továbbképzések mintegy 36 százalékos csökkenése mellett azonban az ún. Nyári Akadémiák keretében (azaz a négy nagyobb régióban, szülőföldön) történő továbbképzések résztvevői száma is 28 százalékkal lecsökkent. Egyedüli kivételt Vajdaság (Szerbia) képvisel, ahol a képzési részvétel enyhe mértékű növekedést mutat e képzési formában (9. ábra).

Megjegyzendő azonban, hogy ez nem feltétlenül az összes szülőföldi pedagógus továbbképzések csökkenését jelenti, hiszen 2007 óta az oktatási tárca az éves vonatkozó keret mintegy 40 százalékát évközi továbbképzésekre fordítja. Azt is megállapíthatjuk továbbá, hogy a források csökkenése ellenére, területi „hatóköre” növekszik, ugyanis 2007 óta Horvátország és Szlovénia, míg 2008 után a nyugati diaszpóra is részesült ilyen támogatásban. A pedagógus képzések és hasznosulásuk kapcsán fontos még megjegyeznünk azt is, hogy az egyik legnagyobb kihívás a képzések szü-

lőföldi hivatalos elismerése/elismertetése. Míg például Ukrajnában (Kárpátalján) és Szerbiában (Vajdaságban) tapasztalni pozitív elmozdulásokat, Erdélyben a részt vevő pedagógusok nem kapnak kreditpontot a továbbképzésért.

9. ábra: A Nyári Akadémiák keretében részt vevő pedagógusok országonként (2006–2009)

Forrás: OKM.

7. táblázat: Az évközi szülőföldi továbbképzésekre, illetve a Nyári Akadémiákra fordított támogatások, 2006–2009 (Ft)

	2006	2007	2008	2009
Románia	15 300 000	23 200 000	23 200 000	18 000 000
Szlovákia	5 800 000	8 900 000	8 900 000	5 595 000
Ukrajna	4 700 000	7 000 000	7 100 000	6 000 000
Szerbia	3 800 000	8 810 000	8 960 000	6 900 000
Szlovénia		800 000	600 000	500 000
Horvátország		129 000	1 390 000	500 000
Ny-EU			850 000	800 000
Összesen	29 600 000	48 839 000	51 000 000	38 295 000
Ebből Nyári Akadémia	29 600 000	30 000 000	30 000 000	24 000 000

Ahhoz, hogy az OKM támogatásainak tartalmi elemeiről átfogóbb képet kapjunk (a Szülőföld Alap pályázatainak értékelése során is alkalmazott módszerrel) megvizsgáltuk a 2007-2009-es időszakban a minisztérium honlapján is jelen lévő összes pályázatot. Az elemzés során minden egyes pályázatot kódoltunk a pályázati kiírásban szereplő célország, a pályázat hasznosulásának országa, illetve a pályázat célja és oktatási beavatkozási területe szerint. A vonatkozó időszakban a tárca honlapján 77 alkalommal hirdettek meg pályázatokat, de mivel egy alkalommal több pályázati kiírás is szerepel, a tényleges pályázati kiírások száma 226. A pályázati kiírások 54,4 százaléka a közoktatást, 27,4 százaléka a felsőoktatást, 8,4 százaléka a középfokú, 2,7 százaléka posztgraduális, a fennmaradó 7,1 százalék pedig egyéb oktatási területeket érint. A kiírások alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a pályázati célok közel fele (45,6 százaléka) ösztöndíjazásról, illetve pedagógus továbbképzésről szól (8. táblázat). A három vizsgált évben a kiírások aránya érdemben nem módosult,

azonban egyik projekt az adatok alapján kifulladás: a Julianus Testvériskola programot érdeklődés hiányában 2009-ben már nem hirdették meg.³⁵

8. táblázat: Az OKM pályázatainak célja a kiírás éve szerint, 2007–2009 (%)

	Kiírás éve			
	2007	2008	2009	Összesen
Ösztöndíj	23,2	26,7	27,5	25,7
Pedagógus továbbképzés	14,6	17,3	18,8	16,8
Anyanyelvápolás, -fejlesztés	12,2	10,7	13,0	11,9
Tankönyvfejlesztés	9,8	10,7	11,6	10,6
Tantárgyverseny	9,8	9,3	10,1	9,7
Módszertani központok, pedagógus szövetségek támogatása	8,5	9,3	10,1	9,3
Testvériskola program	13,4	9,3	0	8,0
Szónvány	4,9	5,3	5,8	5,3
Egyéb	3,7	1,3	2,9	2,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A pályázati kiírások ország (terület) szerinti célcsoportját és megvalósulásai helyét vizsgálva egyrészt megállapíthatjuk, hogy a megcélzott pályázati kör nem az egyes országokba élő magyarok részarányával mutat hasonlóságot, hanem az OKM vonatkozó stratégiájában lefektetett elvekkel, nevezetesen azzal, hogy a nem EU-s országok magyar fiataljaira nagyobb hangsúlyt fektetnek. Másrészt az is szembeütő, hogy a hasznosulás helye (az ösztöndíjazások miatt) elsősorban Magyarország – igaz, ha ezt idősorosan vizsgáljuk, megállapíthatjuk azt is, hogy a vizsgált három év alatt az anyaországnak az OKM-s határon túli magyar oktatásokból való részesedése csökkenő tendenciát mutat, és a támogatások egyre nagyobb arányban kerülnek felhasználásra a Kárpát-medence más országaiban.

9. táblázat: Az OKM 2007–2009 közötti pályázatai kiírásaiba foglalt célcsoport és a megvalósulás helye országonként (%)

Ország	Pályázati kiírás	
	célországa	hasznosulásának helye
Ausztria	3,5	3,5
Horvátország	11,9	6,6
Kárpát-medence	4,9	3,1
Magyarország	4,9	36,7
Nyugati diaszpóra	5,3	1,8
Románia	14,2	9,3
Szerbia	16,4	10,2
Szlovákia	13,7	10,2
Szlovénia	7,1	7,1
Ukrajna	18,1	11,5
Összesen	100,0	100,0

35 Ez azért is érdekes, mert mint láttuk korábban, a ciklust túlélő Apáczai Közalapítvány tevékenysége elsősorban testvériskolai kapcsolatokat feltételező szakmai utaztatásokban érdekelt.

Összegző rövid értékelés

Tanulmányunkban áttekintettük a 2006 utáni kormányzati ciklus határon túli magyar oktatási támogatások fontosabb területeit. Megállapítottuk, hogy noha 2007-től kezdődően új intézményi szerkezeten keresztül történik az e célra szánt források elosztása, az alapvető feladat nem változott: az oktatás segítése által hozzájárulni a határon túli magyarok oktatási esélyeinek növeléséhez, ezáltal pedig – az anyaországgal való kapcsolattartás mellett – a szülőföldön való boldogulás, azaz a munkaerő-piaci esélyek javítását szolgálni.

2006 után is bizonyos vonatkozó nagy projektek továbbéltek, az oktatási támogatások jelentős része a Miniszterelnöki Hivatalba és a Szülőföld Alapnál koncentráltak. Az oktatási-nevelési támogatás továbbra is a legnagyobb horderejű, ám tényleges (oktatási) hasznosulásáról mindaddig nem tudunk megbízhatót állítani, amíg nem készülnek vonatkozó kutatások, hatásvizsgálatok. A Sapiencia EMTE-PKE a ciklus vége felé összességében magasabb támogatásban részesült, mint a megelőző években, ám kérdés, az áttekinthető finanszírozás alapját képező új rendszer fennmarad-e az elkövetkezendőkben?

A Szülőföld Alap oktatási támogatásai éves szinten mintegy egymilliárd forintot tesznek ki. Az új struktúrában mondhatni intézményesült az az elvárás miszerint a konkrét döntéseket egyeztetni kell az egyes régiók kisebbségi érdekvédelmi/politikai szervezeteivel. Mindazonáltal a tényleges döntések nem mindig utalnak a szakmai, oktatásfejlesztési érvekre, annál is inkább, mert nincs a pályázat-előkészítésbe nyilvános, átlátható pontozásos kritérium rendszer beépítve. A korábbi évekhez képest azonban elmozdulásnak tekinthetjük, hogy az ún. „hard”, azaz ingatlanfejlesztési projektek valamelyest háttérbe szorultak, és markánsabban jelentek meg a képzés, továbbképzés igényeire adott támogatási formák. A kiírások tartalmi elemeinél azonban szembetűnő, hogy a kifejezetten új pedagógiai kultúrát megalapozó projektek viszonylag kis arányban jelennek meg. A pályázati kiírások meglehetősen általánosak, így a döntéshozók mondhatni nem serkentik határozottan az új pedagógiai, oktatásfejlesztési szemlélet meghonosítását. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ilyen témájú projektek ne kerültek volna támogatásra, ám az általánosság szintjén mozgó kiírások arról árulkodnak, hogy a döntéshozók elsősorban nem oktatási koncepciók mentén gondolkodnak, hanem támogatáspolitikai alkuk mentén. Ez ugyanakkor azt is jelenti, a Szülőföld Alap vonatkozó szakkolégiuma, sem önmagával szemben, sem a támogatottakkal szemben nem képviseli a fejlesztésalapú stratégiai: azaz tervezésre, végrehajtásra, értékelésre, beavatkozásra épülő gondolkodást. Pedig a 2006 utáni időszakot fejlesztéspolitikai és támogatáspolitikai kommunikációs kampányok sorozataként is értelmezhetjük, amelyen belül éppen a képzés, felnőttképzés is nagy hangsúlyt kapott. Csak hogy a határon túli magyar fejlesztéspolitika (leszámítva a határokon átívelő együttműködésekben rejlő lehetőségeket) valójában nem része a magyarországi fejlesztéspolitikának, illetve a tanulmányunkban is beazonosított támogatáspolitikai gyakorlat sem valamiféle körülhatárolt fejlesztési stratégia mentén szerveződött. Mindez végső soron hozzájárult ahhoz, hogy a határon

túli magyar közösségek fejlesztésalapú támogatásának fenn hirdetett szemlélete, az ehhez kapcsolódó nyelvezet is hiteltelenné váljon.

Az OKM támogatásai hagyományai és koncepció szintjén is konszolidáltabbnak tűnnek. Forrásai ugyan egyre csökkentek, ám sikerült az ösztöndíj-politikában, továbbképzések területén új igényeknek megfelelni (néhány környező ország EU-s tagsága, a mindenhol tetten érhető felsőoktatási expanzió). Ma már leginkább a vajdasági és kárpátaljai magyar fiatalok veszik/vehetik igénybe a teljes képzésű ösztöndíjat, ám a részképzés – a korábbi évtizedhez képest – kisebb mértékben ugyan, de még Erdélyben is népszerű. Az OKM legnagyobb volumenű támogatását a különféle ösztöndíjak teszik ki, ám más határon túli, a nyugati magyar szórványt is felölelő programokat is támogat.

Fontos azt is rögzítenünk, hogy a határon túli magyar oktatási támogatás fogalma is valójában nagyon képlékeny, legalább két szempontból is. 1. A Szülőföld Alap vonatkozó támogatásainak 5 százaléka, az OKM támogatásának becslés szerint fele (ösztöndíjak, továbbképzések egy része) Magyarországon kerül felhasználásra. Közéleti elemzés által valószínű kiderülne, ezek az arányok változhatnak, hiszen a magyarországi támogatások egy része határon túl, a külhoni magyarok támogatására, egy része pedig a magyarországiak által kerül felhasználásra. Hasonlóképpen, a részképzés ösztöndíját nem biztos, hogy egy hallgató teljes mértékben Magyarországon költi el, ahogy egy magyarországi tanár, tréner sem biztos, hogy ott költi el a díját, ahol megdolgozott érte. 2. Továbbá a pályázatok tartalmi elemzése nélkül (lásd például oktatási-nevelési támogatás) nehéz megmondani, hogy a támogatások egyes esetekben mennyire hasznosulnak az oktatás területén. E két szempont (ám még lehetne találni más érveket is) valójában arra jogosít fel, ideje lenne valamilyen szempontból egységes módon elvégezni e szakterületen eszközölt támogatások valóságos hasznosulását.

Már korábban is megállapítottuk (*Papp 2006*), hogy az oktatási támogatásokra vonatkozó döntéshozatal szintjén vagy a támogatások tervezési folyamatában kulcskérdés lenne a magyarországi szakma, azaz az oktatáskutató, oktatásfejlesztési, mérés-értékeléssel foglalkozó szakemberek jelenléte. Az új struktúrában sem jelenik meg e szegmens,³² így a támogatások ilyen szempontból kimaradnak a magyarországi, vagy akár nemzetközi oktatásfejlesztési koncepciókból, elképzelésekből. Természetesen a magyarországi források csak kiegészítő jellegűek lehetnek, nem kezelhetik egy másik ország oktatási rendszerének sajátos kihívásait, problémáit, azonban éppen ez a kiegészítő jelleg lehetővé tehetné, hogy innovációt vigyen be a különféle határon túli magyar oktatási al- vagy részrendszerekbe. Csak egy-két példa: PISA vizsgálatokat (Ukrajna kivételével) majdnem mindegyik környező országban végeznek, ám ezek gyakorlatilag ismeretlenek a határon túli pedagógusok számára. Vagy azért, mert a magyar iskolások kis mértékben estek bele a mintába,

36 Magyarországi miniszteri köztisztviselők ugyan vannak a kollégiumban, akiknek szakismeretére – adott esetben – konkrét pályázatok hozzáférő elbírálásánál természetesen nagy szükség lehet, de ők nem az említett oktatási szakterületeket képviselik.

és/vagy azért, mert az egyes országokban sem alakult ki PISA-sokk (pedig az országos adatok erre feljogosíthatnák a közvéleményt). De említhetnénk azt is, hogy a magyarországi kompetenciaméréseket – ha nem is évente, de időközönként – ki lehetne terjeszteni a Kárpát-medencei magyarokra is. Ha az oktatási támogatás ilyen jellegű célokat is kitűzne, a határon túli magyar oktatási kihívások könnyen becsatornázzhatók lehetnének valamiféle közös magyar-magyar vagy oktatási-pedagógiai gondolkodásba. Így nem csak megbízhatóbb képet kaphatnánk a határon túli magyar oktatás „helyzetéről”, hanem ennek birtokában könnyebb lenne bármilyen, magyarországi költségvetési vagy más EU-s forrásokat felhasználó fejlesztés irányába elindulni. Az ilyen jellegű fejlesztésekre pedig azért is szükség lenne, mert több országban a magyar kisebbségi oktatás kiesik az országos fejlesztésekből, vagy éppenséggel a helyi politikai játszmák elemévé válik.

PAPP Z. ATTILA

Megjegyzés:

A szerző a tanulmány megírása alatt Bolyai János Kutatói ösztöndíjban részesült.

IRODALOM

- BÁRDI NÁNDOR & MISOVICZ TIBOR (2009) A kisebbségi magyar közösségek támogatásának politikája. In: ABLONCZY BALÁZS, BÁRDI NÁNDOR & BITSKEY BOTOND (eds) *Határon túli magyarok a 21. században*. Budapest, KEH.
- HORVÁTH TAMÁS & RÍZ ÁDÁM (2006) *Határon túli magyarok támogatása: belső kényszerek és külső kihívások. Gyorselemzés a határon túli magyarokkal kapcsolatos kormányzati politika megújításának eddig látható irányairól. Kommentár*, No. 4. pp. 81–95.
- MOHÁCSEK MAGDOLNA (2008) *Nevelési-oktatási támogatás. 2006–2007-es tanév*. Kolozsvár, Iskola Alapítvány.
- MOHÁCSEK MAGDOLNA (2009) *Nevelési-oktatási támogatás. 2007–2008-as tanév*. Kolozsvár, Iskola Alapítvány.
- OKM (2010) *Az OKM HTMT határon túli magyar felsőoktatási ösztöndíjazásának bemutatása*. Kézirat.
- PAPP Z. ATTILA (2006) *Határon túli magyar oktatástámogatások. Educatio*, No. 1. pp. 130–146.